

UOT: 37.0

Ramiz Calal oğlu Əliyev

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin müəllimi,

pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru

<https://orcid.org/0009-0000-2707-1018>

[https://doi.org/10.69682/azrt.2024.91\(3\).31-36](https://doi.org/10.69682/azrt.2024.91(3).31-36)

TƏHSİLDƏ XXI ƏSR BACARIQLARI: DÜNƏNİMİZ, BU GÜNÜMÜZ

Рамиз Джалал оглы Алиев

преподаватель Азербайджанского Государственного Педагогического Университета,

доктор философии по педагогике

УМЕНИЯ XXI ВЕКА В ОБРАЗОВАНИИ: НАШ ВЧЕРАШНИЙ, СЕГОДНЯШНИЙ ДЕНЬ

Ramiz Jalal Aliyev

the teacher at Azerbaijan State Pedagogical University, doctor of philosophy in pedagogy

21st CENTURY SKILLS IN EDUCATION: OUR YESTERDAY, TODAY

Xülasə. “Təhsildə XXI əsr bacarıqları: dünənimiz, bu günümüz” adlı məqalədə öyrənlərin gələcək dövrün tələblərinə cavab verməsi, global rəqabətə daha yaxşı hazırlanması üçün bugünkü təhsil sisteminin transformasiyaya olan ehtiyacı müzakirə edilir. Məqalədə tənqidi düşünmə, yaradıcı düşünmə, analiz bacarığı, problem həll etmə, kommunikasiya bacarıqları, komanda ilə iş, əməkdaşlıq, çoxyönlü biliklərin idarə edilməsi və texnologiyadan istifadə kimi gərəkli olan XXI əsr bacarıqlarının əhəmiyyəti vurğulanır. Həmçinin qeyd olunur ki, təhsildəki bu dönüşüm sadəcə biliklərin ötürülməsi ilə deyil, öyrənlərin təfəkkür və tətbiqetmə bacarıqlarının inkişafına önəm verən bir yanaşma təqdim etməlidir. Məqalədə öyrənlərin karyera dünyasının dəyişən tələb və ehtiyaclarına cavab verən mütəxəssis olaraq yetişdirilməsi üçün təhsil sistemindəki yeniliklərə fokuslanmaq hədəflənir. “Təhsilalanların XXI əsr bacarıqları: ənənə avə müasirlik” öyrənləri gələcəyin liderləri kimi hazırlamaq üçün təhsildə paradigma dəyişikliyi dəstəkləmək baxımından əlverişlidir.

Açar sözlər: *XXI bacarıqları, öyrənmə, öyrədən, inkişaf, yenilik, rəqabət, uyğunlaşma.*

Резюме. В статье «Умения XXI века в образовании: наш вчерашний, сегодняшний день» повествуется о необходимости преобразования современной системы образования, чтобы лучше подготовить студентов к требованиям будущей и глобальной конкуренции. В статье подчеркивается важность основных умений XXI века, таких как критическое мышление, творческое мышление, аналитические умения, решение проблем, коммуникативные навыки, работа в команде, сотрудничество, междисциплинарное управление знаниями и использование технологий. Также отмечается, что эти преобразования в образовании требуют появления подхода, который подчеркивает развитие мышления и прикладных умений обучающихся, а не просто передачу знаний. Цель статьи - сосредоточить внимание на инновациях в системе образования, чтобы подготовить студентов как специалистов, отвечающих меняющимся требованиям и потребностям мира карьеры. Программа «Навыки обучаемых XXI века: традиции и современность» призвана поддержать смену парадигмы в образовании, чтобы подготовить обучающихся к роли лидеров будущего.

Ключевые слова: *умения XXI века, обучающийся, обучающий, развитие, инновации, конкуренция, адаптация*

Summary. The article "21st century skills in education: our yesterday, our today" discusses the need to transform today's education system to better prepare students to meet the demands of the future and compete globally. The article emphasises the importance of essential XXI century skills such as critical thinking,

creative thinking, analytical skills, problem solving, communication skills, teamwork, collaboration, multidisciplinary knowledge management and use of technology. It is also stated that this transformation in education requires the emergence of an approach that emphasises the development of learners' thinking and application skills, rather than merely transferring knowledge. The article aims to focus on innovations in the education system in order to train students as specialists who meet the changing demands and needs of the career world. XXI century skills of learners: tradition and modernity.

Keywords: XXI century skills, learning, teaching, development, innovation, competition, adaptation.

Hazırda Azərbaycan xalqı öz dövlət müstəqilliyini qazandıqdan, onu əbədi və dönməz etdikdən sonra iqtisadi, sosial, siyasi, elmi və təhsil kimi kateqoriyaların hamısına münasibətdə dünya, Avropa-Amerika sisteminə, onların standartlarına yaxınlaşmağa, onlara inteqrasiya etməyə başlamışdır. Unutmayaq ki, Azərbaycan xalqı öz ulu öndərinin bacarığı və çevik siyasəti ilə öz kökündən, əsasından ayrılmadan, analoji və təkamül yolu ilə yeniləmiş və inkişaf etmişdir. Bu yeniləşmə təhsil sistemində də aşkar şəkildə özünü göstərməkdədir. Ümumilli liderimiz Heydər Əliyev təhsilin inkişafından bəhs edərkən demişdir: Təhsil sistemimiz xalqımızın gələcək inkişafın təmin etməlidir. Buna görə də Avropayönlü inkişaf yolu tutmuş respublikamız köhnə ənənələrin üzərindən qələm çəkmədən inteqrasiyaya üstünlük verməkdədir.

Reallıq ondan ibarətdir ki, hazırda təhsil islahatı üzrə dövlət proqramının həyata keçirilməsi təhsil sisteminin təkmilləşdirilməsi, idarəetmə, təlim-tərbiyə işi keyfiyyətinin artırılması, ənənəvi milli-mənəvi dəyərlərlə yanaşı qabaqcıl dünya təcrübəsinin öyrənilərək uyğun gələnlərin təhsil sferasında tətbiqi istiqamətindən mütərəqqi xarakterli tədbirlər həyata keçirilməkdir.

Sırr deyil ki, keyfiyyətli təhsil cəmiyyətin inkişafına təkan verən aparıcı qüvvədir.

Elm və texnikanın, o cümlədən, informasiya texnologiyasının sürətlə inkişaf etdiyi bir dövrdə rəqəmsal təhsilin əhəmiyyətli amil kimi önə çəkilməsi, distant təhsilin təşkili və tətbiqinin vacib faktora çevrilməsi diqqəti cəlb etməkdədir.

Unutmayaq ki, elmi-texniki nailiyyətləri, yüksək intellektuallığı ilə səciyələnen müasir dövr səriştəyə əsaslanan çağdaş təhsil sistemi qarşısında çox yüksək tələblər qoymuşdur: yeni dövrün məktəblisi özünü sürətlə inkişafın gətirdiyi yenilikləri qavramağa, anlamağa hazırlaya bilməlidir. Bunun üçün o, məntiqi, tənqidi, yaradıcı təfəkkürə və yeniləşən texnologiyalardan istifadə bacarığına malik olmalıdır.

Respublikamızda aparılan təhsil islahatının əsas qayəsini, müstəqil, yaradıcı düşünən şəxsiyyət və vətəndaş yetişdirmək təşkil edir. Bəli, müstəqil və yaradıcı düşünmənin təməli təlim prosesində qoyulur, inkişaf etdirilir. Məhz bu baxımdan ümumtəhsil məktəblərində uğurla tətbiq edilən yeni təhsil proqramlarının (kurikulumların) əsas səciyyəvi cəhətlərindən biri də onun şəxsiyyətəyönlü olmasıdır. Fənnin məzmununu təşkil edən məzmun standartlarının bilik, bacarıq və vərdislərdən ibarət olması, fəaliyyətin növlərinin idraki, psixomotor, emosional, tətbiqi təhsilalanlarda məntiqi, tənqidi və yaradıcı təfəkkürün, ünsiyyət və hərəkət bacarıqlarının inkişafına təkan verir. Zənnimizcə, fəaliyyətin növlərinin taksonomik quruluşa malik olması təlim prosesinin səmərəli təşkilinə imkan yaradır. Məhz XXI əsrin öyrənmə bacarıqları çərçivəsində problem həll etmə bacarıqlarının inkişafında paralel olaraq təhsil taksonomiyalarından istifadə məqsədəuyğun nəticələrin əldə edilməsinə real zəmin yarada bilər.

Müasir dövrdə bütün sahələrdə baş verən dəyişikliklər sürətli inkişaf prosesləri fərdlərin bu dəyişikliklərə uyğunlaşmasını tələb edir. Fərdlərin bir şəxsiyyət kimi formalaşdıqları təhsil sahəsi də bu dəyişimlərdən müəyyən mənada təsirlənir. XXI əsr öyrənənlərinin dünyəvi rəqabətlə ayaqlaşma bilməsi üçün sahib olması gərəkən bacarıqlar mövzusunda bir çox araşdırmalar aparılmışdır. XXI əsrdə dəyişən və yenilənən mühit şərtlərinə uyğunlaşma bilmək və hətta bu dəyişikliklərə yön vermək, rəhbərlik etmək üçün yaşadıkları çağı dərk edə bilən, cəmiyyətin ehtiyaclarını düzgün təhlil etməyi bacaran, yenilikçi düşüncəyə malik, məlumatları asanlıqla və tez əldə edə bilən, ən əsası isə ömürboyu öyrənməni həyat tərzinə çevirə bilən öyrənənlər - şəxsiyyətlər yetişdirilməlidir. Bu məqamda, şübhəsiz ki, təhsil sistemi də XXI əsr bacarıqlarının inkişaf etdirilməsinə istiqamətlənməlidir [6].

Müasir dövrdə işəgötürənlərin bir işçidə daha çox axtardığı bacarıq növü yumşaq bacarıq-

lardır. Financial Times tərəfindən həyata keçirilən sorğu nəticələrinə əsasən, onları aşağıdakı keyfiyyətlər maraqlandırır: strateji düşünə bilmək, başqalarına təsir göstərməyi bacarmaq, komanda ilə işləmək, kompleks problemlərin öhdəsindən gələ bilmək, işləri nizama sala bilmək, prioritetləri müəyyənləşdirmək, öyrənərkən başqalarını da öyrətmək, tabeçilikdə olan fərdlər üçün kouç ola bilmək, hadisələri analiz etmək, vaxtı və emosional davranışları idarə etmək bacarıqları (2).

XXI bacarıqları özündə fərdlərin sahib olduqları biliyin məzmunundan daha çox həmin bilikdən necə istifadə edə biləcəyi ilə bağlıdır. Başqa sözlə, sözügedən bacarıqlar mahiyyətə öyrənənlərin tədris prosesi zamanı öyrəndikləri əsas sahələrdə (məsələn, riyaziyyat, humanitar elmlər, təbiət elmləri, ictimai elmlər və s.) fənlər üzrə funksionallıq qazanmaq üçün istifadə etdikləri bacarıqların məcmusudur. Bu baxımdan XXI əsr bacarıqlarının bir sıra əsas xüsusiyyətlərə sahib olduğunu deyə bilərik. Bu bacarıqlar birbaşa konkret mövzu, səciyyəvi sahə ilə birbaşa əlaqəli deyil, bir çox sahələrlə bağlıdır. Bilik, bacarıq və davranışlar da daxil olmaqla mürəkkəb struktur nümayiş etdirir və kompleks problemləri vaxtında görməyə, öhdəsindən gəlməyə şərait yaradan yüksək səviyyəli bacarıqlarla bağlıdır. XXI əsr bacarıqları hal-hazırkı dövrdə biliyə əsaslanan iqtisadiyyatların ortaya çıxardığı tələblər səbəbindən zəruriliyi və əhəmiyyəti yenidən vurğulanan bacarıqlardır. Daha aydın şəkildə desək, sözügedən bacarıqların bir çoxu meydana yeni çıxan bacarıqlar deyil, təkrarən vacib hala gələn bacarıqlardır. Məsələn, tənqidi düşünmə və problem həll etmə kimi həyatı önəmə sahib bacarıqlardan hər zaman – ibtidai alətlərin, vasitələrin hazırlanmasından tutmuş iqtisadi, siyasi, mədəni təkmilləşməyə qədər hər şeydə istifadə edilmişdir. Hal-hazırda önəmli sayılan bacarıqlar vaksinlərin kəşfindən tutmuş dənizlərin kəşfinə qədər yaşam boyu bəşəriyyətin tərəqqisində hər zaman çox mühüm olmuşdur. Əslində, öyrənmə və innovativlik bacarıqlarına olan bu ehtiyaclar Sokrat və Sofistlərə qədər gedib çıxır. Amma bunu da qəbul etmək lazımdır ki, indiki informasiya dövrünə məxsus bəzi bacarıqlar var. Məsələn, öyrənənlərin texnologiyanın təkamülü ilə ayaqlaşmaq məqsədilə ömürboyu öyrənən olma ehtiyacını qəbul etmələri son dərəcə vacibdir.

XXI əsr bacarıqlarının inkişaf etdirilməsinin önəmini aşağıdakı başlıqlarla ifadə etmək mümkündür:

Dəyişən iş dünyası və tələblər: XXI əsr texnoloji inkişafın sürətləndiyi və global əlaqələrin artdığı bir dövrdür. İş dünyası tədricən mürəkkəbləşir və bu baxımdan işi nəzəri cəhətdən bilməklə yanaşı, çeviklik, ünsiyyət, yaradıcılıq, adaptasiya, tənqidi düşünmə, problem həll etmə, təhlil və analiz kimi bacarıqlara ehtiyac yaranır.

Sosial və mədəni müxtəliflik: Qloballaşma vasitəsilə müxtəlif mədəniyyətlərlə qarşılıqlı əlaqə və mədəniyyətlərarası kommunikasiya bacarıqları getdikcə daha da önəm kəsb edir. Bu bacarıqların inkişafı öyrənənlərə global dünyada səmərəli fəaliyyət göstərməyə imkan verir.

Fərdi və sosial rifah: XXI əsr bacarıqlarının inkişafı öyrənənlərin karyera sahəsində qazandıqları uğurlarla yanaşı, ümumi rifahına da təsir göstərir. Bu bacarıqlar öyrənənlərə şəxsi məqsədlərə nail olmaq və daha anlamlı həyat tərzini üçün dəstək olur.

Texnoloji inkişaf: Rəqəmsal transformasiya, proseslərin avtomatlaşdırılması, süni intellekt kimi texnoloji kəşflər öyrənənlərdən texnologiya ilə qarşılıqlı əlaqə qurma bilmək bacarığını və səmərəli istifadəni tələb edir.

Ömürboyu öyrənmə: XXI əsrin bacarıqlarına öyrənməyi öyrənmək bacarığı da daxildir. Sürətlə dəyişən informasiya və texnologiya mühitində öyrənənlərin öyrənmə ehtiyacının hər bir sahədə, hər bir zaman mövcud ola biləcəyini anlammaq, öncəki biliklərlə yetinməmək, öyrənməni davamlı olaraq həyata keçirmək və özlərini təkmilləşdirmək qabiliyyəti vacibdir.

Bütün bunlarla yanaşı qeyd etmək olar ki, global dəyişikliyin mövcud olduğu bir zamanda bu gün digər ölkələrdən geri qalmamaq, dayanıqlı rəqabətə uyğunlaşa bilmək üçün öyrəndənlərin yenidən formalaşan və dəyişən ehtiyaclarla uyğun olaraq özlərini yeniləyə bilmələri, sonra isə bu şərtlərə müvafiq formada öyrənənlərin yetişdirilməsi zəruridir. Bu prosesdə öyrənənlərin planlı təhsilə daxil edilmələri də əsas şərtlərdəndir [1].

Öyrənənlərin məlumatları düzgün əldə etməsi deyil, düzgün məlumatları əldə etməsi, biliyi formalaşdırması və ondan yeni biliklər inşa etmək üçün istifadə etməsi önəmlidir. XXI əsrin öyrənmə bacarıqları beynəlxalq arealda rəqabətə davamlı olmaq üçün mühüm funksiyaya malikdir.

İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı (OECD) da XXI əsrin tədrisinə və bacarıqlarına böyük diqqət yetirir. Bu kontekstdə XXI əsr öyrənənlərinin xüsusiyyətlərinin araşdırılması zamanı müəyyənləşdirilmiş nüansları qeyd etmək olar. Bu xüsusiyyətlər mədəni və sosial dəyərlərdəki mövcud dəyişikliklər, koqnitiv xüsusiyyətlər, tədris və öyrənmə gözləntiləri kimi sıralanır. İÖİT informasiya cəmiyyətində meydana çıxan koqnitiv xüsusiyyətlərin əvvəlki nəsillərdən fərqli olaraq dəyişik ehtiyac və keyfiyyətlərə malik olduğunu bildirir. Yeni nəslin (və ya XXI əsr öyrənəninin) öyrənmə prosesindəki alternativ idraki xüsusiyyətləri sırasında çap oluna bilməyən rəqəmsal qaynaqlardan məlumat əldə etmək, vizuallığa, səsə və hərəkətə üstünlük vermək, çoxsaylı tapşırıqları yerinə yetirmək bacarığı qeyd oluna bilər [4]. Bir sözlə, XXI əsrdə öyrənənlərdə görünməsi istənilən – yaşadıkları dövrün mövcud problemlərinə həllyönlü yanaşa bilmələri, daha keyfiyyətli bir həyat yaşaya bilmələri üçün lazım olan bütün bacarıqları özündə ehtiva edə bilməsidir.

Müasir dövrün ən əhəmiyyətli və başlıca bacarıqlarına aşağıdakıları aid etmək olar:

Yaradıcı düşüncə: Yaradıcılıq stereotiplərə qarşı çıxma bilmək və sınaqdan keçirilmiş təcrübələrə meydan oxumaqdır. Qəliblərdən çıxmaq üçün mövcud boşluqları görə bilmək, onlar haqqında məhsuldar düşünmək, yaradıcı fərziyyələr qurmaq və lazım gəldikdə sınaqmaq, dəyişdirməkdir [3]. Yaradıcı düşüncəyə sahib olan öyrənənlər problemlərə digərlərinin görə bilmədiyini tərəfdən yanaşa bilənlərdir. Bu öyrənənlərin kəşf etdikləri çözümlər standartlardan fərqlidir və bu öyrənənlər təkmil özgüvənə sahib, risk ala bilən, dəyişiklikləri sevən şəxslərdir.

Tənqidi düşüncə: Tənqidi düşünmə bilən öyrənən aldığı informasiyadakı ziddiyyətləri aradan qaldıraraq ardıcıl yaşamağı mənimsəyə bilər. Çıxardığı nəticələri öz təcrübələrindən faydalanaraq başqa duruma transfer edə bilər [7].

Tənqidi düşünmə bacarığı həmçinin mediadan, insanlardan və internetdən gələn mesajları düzgün başa düşməyə imkan verir. Beləliklə, fərd özünü informasiya yanlılığından və mənfi istiqamətləndirmədən qoruyur [5].

Problem həll etmə bacarığı: Bu bacarıq hər zaman aktual olsa da, XXI əsrdə fərdin – öyrənənin mövqeyinə münasibətdə problem həll

etmə bacarığı ilk növbədə şəxsiyyətin rifahını və dincliyini təmin etməyə yönəlib. Bundan əlavə, qloballaşma vasitəsilə dünyanın istənilən nöqtəsində yaranan problemlər daha tez universal ölçülərə çata bilər. Dar bir mühitdə baş verən problemlər qısa bir zamanda bir çox mühitə təsir edə bilər [5].

Ünsiyyət: Təhsil sistemində öyrənmə və öyrətmə məqsədilə həyata keçirilən, demək olar ki, bütün fəaliyyətlər ünsiyyətlə bağlıdır. Fərdlərin qarşılıqlı təsirindən yaranan ünsiyyət bütün koqnitiv, affektiv, psixomotor davranışları özündə ehtiva edir [1]. Ünsiyyət qura bilən öyrənənlər özünə inamı yüksək, komanda işində uğur qazanan, paylaşma açıq, problemlərə həssasdırlar.

Adaptasiya bacarığı: Uyğunlaşma bacarığı, çeviklik öyrənənlərə sürətli dəyişikliklərlə ayaqlaşmaq imkanı tanıyır. Dəyişiklikləri başa düşmək və onlardan səmərəli istifadə etməyə, yalnız öz uğurlarına deyil, həm də yaşayıb-çalışdıqları icmalar üçün daha effektiv lider olmağa və qatqı təmin etməyə şərait yaradır.

Stress və çətinliklərlə başa çıxma: Bu bacarıqlar öyrənənlərə təkcə akademik sahədə deyil, həm də həyatın müxtəlif sahələrində qarşılaşılan çətinliklərin öhdəsindən gəlmək üçün gərəklili inam və möhkəmlik verir [6]. Stressin öhdəsindən gəlmək və çətinliklərlə üzləşmək bacarığı öyrənənlərin gələcək həyatlarında daha dözümlü fərdlər olmasına şərait yaradır.

“XXI əsr bacarıqları” termini günümüzdə tez-tez səslənsə də, əslində bu bacarıqların əksəriyyəti yeni olaraq meydana çıxmayıb, sadəcə dörd əsas səbəbə görə günümüzdə yenidən əhəmiyyət və dəyər qazanıb.

1. PISA, PIRLS, ICILS, TIMSS kimi beynəlxalq şagird qiymətləndirmə tədqiqatlarında fənn bilimləri, riyaziyyat, yaradıcı düşüncə, kompüter savadlılığı, oxu bacarıqları üzrə göstərilən zəif nəticələr öyrənənlərin məktəblərdə dərs zamanı əldə etdiyi əsaslı bilikləri real həyatı situasiyada tətbiq edə bilməmələrinin nəticəsidir. Bu, onların adaptasiya prosesində çətinlik çəkdiyini bildirir [2]. Vəziyyət onu göstərir ki, heç də bütün fərdlər təlim-tədris prosesi boyunca XXI əsrdəki sürətlə dəyişən dünyaya hazır olmaq üçün gərəklili hesab olunan əsas bacarıq və vərdisləri əldə edə bilmirlər. Buna görə də, bilik və nəzəriyyədən daha çox bacarıq və sərəş-tələrin dəyərləndirilməsinə əsaslanan beynəlxalq

qiymətləndirmələrin strukturu dünya ölkələri üçün həm təhsil siyasətlərinin növbəti addımlarını, prioritetlərini müəyyən etmək, həm də təhsil proqramlarını XXI əsrin bacarıqlarını ehtiva edəcək şəkildə transformasiya etmək üçün vacibdir.

2. İnformasiya cəmiyyətinin tələb etdiyi iş növlərindəki sürətli dəyişiklik və yeniliklər iş yerlərində mürəkkəb problemləri həll etmək üçün effektiv ünsiyyət qurmaq, biliyi istehsal etmək, istifadə etmək və paylaşmaq, yeni çağırışlara uyğunlaşmaq kimi bacarıqların önə çıxmasına səbəb olmuşdur. Bunlarla yanaşı, qlobal bazarda tələb və təkliflər fərdlərdən gələcəyin hələ mövcud olmayan peşələrinə hazırlanmaq üçün müəyyən bacarıqlara yiyələnmələrini vacib hala gətirir [3]. Bu bacarıqlar daha çox əməkdaşlıq tələb edən biznes sahələrində komanda işi, ahəngdar iş, çeviklik, adaptasiya və məhsuldarlıq kimi XXI əsr bacarıqlarını özündə ehtiva edir.

3. XXI əsr bacarıqları bir dünya vətəndaşı kimi fərdlərin öz hüquq və vəzifələrini dərk edən, cəmiyyətə sağlam şəkildə təkcə lokal səviyyədə deyil, həmçinin qlobal arealda töhfə verə bilən, onların dayanıqlılığı və davamlılığını təmin edə bilən, mülahizələrini ictimaiyyətlə paylaşa bilən şəxsiyyətlərə çevrilməkdə kömək edir [7]. Bunlarla yanaşı, şəxslərin tənqidi və yaradıcı düşüncə bilən vətəndaş kimi yetişdirilməsi onlara sosial problemləri şərh edə bilmək, həll yolları təklif etmək, xəbərləri təhlil etmək, qərəzsiz, obyektiv və şəffaf qiymətləndirmələr aparmaq və daha səmərəli seçimlər etmək imkanı verəcəkdir.

4. Nəhayət, qloballaşmış miqrasiya, beynəlxalq münasibətlər, iqlim dəyişiklikləri, texnoloji inkişaf ölkələr və fərdlərin qlobal müstəvidə bir-biri ilə əlaqəli iqtisadiyyat, siyasi şəbəkə və ekosistemin bir parçası olduğunu göstərir. Bu qloballaşma siyasəti bütün dünyadakı insanlara lokal çərçivələrdən kənarında insanlarla əməkdaşlıq etməyi, ünsiyyət qurmağı və problemləri həll etməyi öyrənməyə yardım etmək üçün XXI əsr bacarıqlarının gərəkliliyini və əhəmiyyətini bir daha ortaya qoyur. Bu baxımdan deyə bilərik ki, kreativlik, əzmkarlıq və problem həlli ilə harmonlanmış əməkdaşlıq bacarıqları getdikcə daha çox vacib hala gəlir. Bu səbəblərdən XXI əsr bacarıqları anlayışını

möhkəmləndirmək üçün beynəlxalq təşkilatlar, qurumlar, hökumətlərin və şirkətlərinin dəstəyi ilə bir çox çərçivələr (ATC21S, P21-21st Century Skills Partnership və s.) hazırlamışdır. Eynilə, son illərdə bütün dünya ölkələrində təhsil sistemləri (məsələn, Hon-Konq, Çin, Sinqapur, Yaponiya, Finlandiya, ABŞ) XXI əsrdə nailiyyət qazanmaq üçün əhəmiyyətli olan bilik, bacarıq və münasibətləri inkişaf etdirmək üçün səylər göstərməyə, islahat həyata keçirməyə başlamışdır.

Ümumilikdə, təhsil sistemində transformasiya təhsilalanları XXI əsrin sürətlə dəyişən inkişaf prosesinə hazırlamaqda təməl rolunu oynayır, XXI əsrin ənənə və müasirliyi özündə ehtiva edən bacarıqlara söykənən yanaşması təhsilalanları təkcə nəzəri biliklərlə deyil, həm də tənqidi və yaradıcı düşüncəyə, əməkdaşlıq kimi bacarıqlarla da təmin edərək daha məlumatlı, effektiv, uğurlu şəxslər olmağa imkan verir.

Problemin aktuallığı. Hazırda sürətlə dəyişən və günbəgün yenilənən dünyada nəyisə bilməyin artıq üstünlük yaratmadığını da bilirik. Bu əsrdə, üstünlük yaradacaq amillərin nəzəri biliklərdən çox bacarıqlar olduğu artıq mütəxəssislər tərəfindən də təsdiqlənir. Biz bu amilləri nəzərə alaraq təhsilalanların bacarıqlarını, xüsusilə “XXI əsr bacarıqları” adlandırılan bacarıqlarını inkişaf etdirməklə, onları gələcək rəqabətə hazırlayırıq. Bu bacarıqlar XXI əsrdə insanların ömür boyu uğur qazanmaları üçün əsas hesab edilir. Məqalədə məqsədimiz bu bacarıqları məktəb illərindən təhsilalanlara aşılmaq və onlara uğurlu fərdlər olmalarına kömək olacaq mühüm bilik və bacarıqları qazandırmaqdır.

Problemin elmi yeniliyi. Məqalədə davamlı və sürətli dəyişiklərlərin baş verdiyi bu əsrdə milli inkişafda təməl prinsiplərini mühafizə etməklə yeni bilik və bacarıqlara yiyələnmə məsələləri ardıcıl olaraq şərh edilir, təhlil və ümumiləşdirmələr aparılır, bu amillərin təsir gücü əsaslandırılır.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalədə əksini tapmış mütərəqqi xarakterli ideyalar, əldə edilmiş nəticələr sürətlə dəyişən və günbəgün yenilənən dünyanın inkişaf qanunlarına uyğun zəruri bilik və bacarıqlara yiyələnməmiş şəxsiyyət və vətəndaş hazırlama istiqamətlanmış amillərin öyrənilməsi üçün əhəmiyyətlidir. Elmi nəticələrdən müvafiq tədqiqat işlərində, elmi-metodik vəsaitlərin hazırlanmasında, elmi-pedaqoji tədbirlərin keçirilməsində istifadə etmək faydalı olar.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycanca təhsil siyasəti, I kitab. -Bakı: Təhsil , -2005.
2. Ağayev Ə.Ə. Təlim prosesi: ənənə və müasirlik. – Bakı, -2006.
3. Cansoy, R. (2018). Uluslararası çərçevələrə görə 21.yüzyıl becerileri ve eğitim sisteminde kazandırılması. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 7(4), 3112-3134.
4. Daşsalahlı, R. (2022). XXI əsr bacarıqları necə aşılmalıdır? Azərbaycan qəzeti.
5. Rafayılqızı, G. (2023). Yaxşı işçi və peşəkar kimi dəyərimizi artıran bacarıqlar. Ülfət qəzeti. Azərbaycan Həmkarlar İttifaqı.
6. OECD (2005). The future of education and skills: Education 2030. <https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20>
7. Partnership for 21st Century Skills-P21. (2015). P21 framework definitions. <http://www.p21.org/storage/documents/docs/P21>.
8. Uçak, S. & Erdem, H.H. (2020). Eğitimde yeni bir yön arayışı bağlamında “21. yüzyıl becerileri ve eğitim felsefesi”. Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi, 6 (1), 76-93.
9. Yalçın, S. (2018). 21. Yüzyıl becerileri ve bu becerilerin ölçülmesinde kullanılan araçlar ve yaklaşımlar. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi

E-mail: ramizeliyev905@gmail.com

Redaksiyaya daxil olub:29.05.2024